

UDC: 343:342(042)(575.1)

DAVLAT XARIDLARI SOHASIDAGI KORRUPSIYANING OLDINI OLIHDA IHTT TAVSIYALARI HAMDA AYRIM XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI

Usmonov Nodir Xoliqjonovich,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi
Akademiyasining
“Korrupsiyaga qarshi kurashish” yo‘nalishi magistri
ORCID: 0000-0002-6941-3722
e-mail: usmanov02@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada moliya tizimining bir qismi bo‘lgan davlat xaridlari sohasida korrupsiyaning oldini olishda Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot tashkilotining tavsiyalari, ularni O‘zbekiston Respublikasining iqtisodiyotiga joriy etish yuzasidan takliflar hamda IHTTga a‘zo ba‘zi davlatlarning davlat xaridlaridagi korrupsiyaning oldini olishdagi ilg‘or tajribalari, jumladan, davlat xaridlari tizimining uzviy tamoyillari hisoblangan tizimning yagonaligi va yaxlitligi, davlat xaridlarida shaffoflikni ta‘minlash masalalari, xaridlar jarayonlarida manfaatdor tomonlarning ishtirok etishini ta‘minlashga oid me‘yorlar, elektron davlat xaridlari tizimini joriy etishning o‘ziga xos xususiyatlari, davlat xaridlari tizimida davlat organlari, huquqni muhofaza qiluvchi organlar tomonidan nazoratni amalga oshirish va ta‘sir choralari qo‘llashga oid amaliyotlar va misollar yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: BMT, davlat xaridlari, MDH, Korrupsiyaga qarshi Konvensiya, Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot tashkiloti, Federal xarid siyosati boshqarmasi, Xarid konsulligi Boshqarmasi.

РЕКОМЕНДАЦИИ ОЭСР И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ НЕКОТОРЫХ СТРАН ПО ПРЕДОТВРАЩЕНИЮ КОРРУПЦИИ В СФЕРЕ ГОСЗАКУПОК

Усмонов Нодир Холикжонович,
магистрант направления «Борьба с коррупцией»
Академии Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан

Аннотация. В данной статье освещаются рекомендации Организации экономического сотрудничества и развития по предотвращению коррупции в сфере государственных закупок, а также примеры передовой практики

некоторых государств-членов ОЭСР по предотвращению коррупции в сфере государственных закупок.

Ключевые слова: ООН, государственные закупки, СНГ, Антикоррупционное соглашение, Организация экономического сотрудничества и развития, Федеральное управление политики в области закупок, консульское управление по закупкам.

OECD RECOMMENDATIONS AND FOREIGN EXPERIENCE OF SOME COUNTRIES ON THE PREVENTION OF CORRUPTION IN THE SPHERE OF PUBLIC PROCUREMENTS

Usmonov Nodir Kholiqjonovich,

Master's student at
Academy of the General Prosecutor's Office
of the Republic of Uzbekistan

Abstract. This article highlights the recommendations of the Organization for Economic Co-operation and Development in the prevention of corruption in public procurement, and examples from the best practices of some OECD member states in preventing corruption in public procurement.

Keywords: UN, Public Procurement, CIS, Anti-Corruption Covenant, Organization for Economic Co-operation and Development, Office of Federal procurement Policy, Chief Acquisition Officers Council.

Kirish

Korrupsiya – hayot, iqtisodiyot va demokratiyani barbod qiluvchi asosiy kuch. Korrupsiya kambag'al mamlakatlarning qashshoqlikda qolishi, mojarolar va beqarorliklar kelib chiqishi, shuningdek, mo'rt muhit paydo bo'lishiga xizmat qiladi. O'rganishlar korrupsiya rivojlanayotgan mamlakatlarda rivojlangan mamlakatlarga nisbatan ancha yuqori bo'lishini ko'rsatmoqda. Korrupsiyalashgan mamlakat iqtisodiyotida resurslar ham samarasiz taqsimlanadi. Sababi to'g'ri yo'l bilan g'alaba qozona olmaydigan kompaniyalar ko'pincha poraxo'rlik yoki ulush berish evaziga davlat buyurtmalari va loyihalariga ega bo'ladi. Moliyaviy oqimlarning kattaligi tufayli davlat xaridlari firibgarlik va korrupsiya tuzog'iga tushishi ehtimoli yuqori bo'lgan eng zaif yo'nalishlardandir.

Bizga ma'lumki, davlat tashkilotlari jamiyat oldidagi o'z funktsiya va vazifalarini bajarish uchun tovar, ish va xizmatlar xaridini amalga oshiradi. 2013-yilda Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (IHTT) [1]ga a'zo mamlakatlarning umumiy yillik davlat xaridlari ulushi yalpi ichki mahsulotning 12 foizi va davlat yillik xarajatlarining esa 29 foizi, miqdorda esa 4,2 mlrd yevroni tashkil etgan [2].

Dunyo tajribasidan shu narsa ma'lumki, davlat xaridlari sohasi davlat organlari faoliyatining eng korrupsiyalashgan tarmog'i sanaladi. Bunda eng ko'p tarqalgan

korruptsiya korinishlar sifatida davlat mulkini o'zlashtirish va poraxo'rlikni misol qilib keltirish mumkin.

Material va metodlar

Mavzuni yoritishda rivojlangan davlatlarning davlat xaridlariga oid ilg'or tajribalari va ularning natijadorligi bilan bog'liq materiallarga alohida e'tibor berilgan. Unda quyidagilar bayon etiladi.

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti tahlillariga ko'ra, davlat xaridlarida korruptsiya omillarni jilovlashda budget tashkilotlarida komplayens nazoratning joriy etilishi yoki davlat xaridida ishtirok etuvchi mansabdor shaxslar daromadlarini deklaratsiyalash tizimining joriy etilishi sohada korruptsiyaning oldi olinishi asosi bo'lib hisoblanmaydi. IHTT davlat xaridlarida korruptsiyaning oldini olishni ta'minlovchi bir nechta tamoyillar joriy etilishini tavsiya etadi [3].

Bular:

- Davlat xaridlari tizimining yagonaligi va yaxlitligi;
- Davlat xaridlarida shaffoflikni ta'minlash;
- Davlat xaridlari jarayonlarida manfaatdor tomonlarning ishtirok etishi;
- Elektron davlat xaridlari tizimini joriy etish;
- Nazoratni amalga oshirish va ta'sir choralari qo'llash.

Tadqiqot natijalari

Davlat xaridlari tizimining yagonaligi va yaxlitligi deganda, xarid qilish jarayonining yagonaligi va bir butunligi tushuniladi. Yaxlitlik tamoyili davlat xaridlarida ishtirokchi mansabdor shaxslarning halolligi, pokligi va o'rnatilgan cheklovlar va o'rnatilgan "Odob-axloq Kodeksi" normalariga so'zsiz amal qilishlarini nazarda tutadi.

Mazkur prinsip orqali davlat xaridlari ishtirokchilarining harakatlarida manfaatlar to'qnashuviga yo'l qo'ymaslik yoki manfaatlar to'qnashuvini tartibga solish, davlat xaridlarida ishtirok etuvchi mansabdor shaxslarning daromadlarini deklaratsiya qilish, budget tashkilotlari va boshqa davlat xaridlari ishtirok etayotgan xo'jalik yurituvchi subyektlarda informatorlar (whistleblowers) tizimini yo'lga qo'yish, bunda qonun buzilishi holatlari yuzasidan belgilangan tartibda xabar bergan shaxslarni moddiy tomondan rag'batlantirish, ularni turli tazyiqlar, huquqlari cheklanishi va buzilishidan qonuniy tartibda himoya qilish masalalarini o'z ichiga oladi. Masalan, Kanadada davlat xaridlarini tartibga soluvchi Odob-axloq Kodeksi [4] mavjud. Mazkur Kodeks Kanadaning "Moliyaviy boshqaruv to'g'risida"gi Qonuni va "Federal javobgarlik to'g'risida"gi Qonunini o'zida birlashtiradi. Kodeks davlat xaridlarining barcha ishtirokchilari uchun majburiy xarakterga ega va xaridlarda manfaatlar to'qnashuvini tartibga solish hamda korruptsiyaga qarshi choralari, shuningdek, davlat xaridlariga oid boshqa normativ-huquqiy hujjatlar va davlat siyosatini o'zida mujassamlashtirgan.

Davlatimizda ham nafaqat davlat xaridlarida, balki umumiy manfaatlar to'qnashuvini tartibga solish hamda korruptsiyaga qarshi choralarni o'zida aks ettiruvchi "Davlat xizmatchilarining odob-axloq Kodeksi"ni qabul qilish maqsadga muvofiq.

Davlat xaridlarida shaffoflikni ta'minlash tamoyili

Xaridlar jarayonida shaffoflikni ta'minlash orqali davlat xaridlari ishtirokchilarining turli suiiste'molchiliklar sodir etganligi uchun javobgarlik tayinlanadi hamda xaridlar jarayonida raqobatni qo'llab-quvvatlash, unda kichik va o'rta biznes vakillarining keng ishtirokini ta'minlash, tegishli davlat organlari, davlat xaridlari subyektlari va jamoatchilikka davlat xaridlari to'g'risidagi axborotdan qonunchilikda belgilangan tartibda to'liq, o'z vaqtida, erkin va bepul foydalanish imkoniyatini ta'minlaydigan dasturiy ta'minot mahsullari yaratiladi. Davlat xaridlari siklining barcha bosqichlari haqida fuqarolik jamiyati institutlarining o'z vaqtida xabardor etilishi davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini ta'minlashning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Davlat xaridlarida shaffoflikni ta'minlash bilan birga, davlat xaridlari ishtirokchilari hisoblangan xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliya-xo'jalik faoliyati va tadbirkorlik siri bilan bog'liq sirlarni himoya qilish hamda sir saqlanishi lozim bo'lgan ma'lumotlarning maxfiyligini ta'minlash choralari ko'rish lozim. Davlat xaridlari tizimidagi shaffoflikni ta'minlashda Meksika, Avstraliya, Braziliya va Slaveniya davlatlari tajribasini misol keltirishimiz mumkin.

Meksika davlatida "Compranet" [5] deb nomlangan axborot portali mavjud. Unga davlat organlarining davlat xaridlari asosida sotib olinishi kutilayotgan, sotib olingan tovar, ish, xizmatlari, davlat xaridlari bilan bog'liq ijara va lizing bitimlari, umuman, davlat xaridlarining barcha jarayonlarini qamrab olgan ma'lumotlarni keng ommaga oshkora taqdim etuvchi markaziy xaridlar tizimi ma'lumotlari joylanadi. Mazkur markaziy xaridlar tizimi orqali ma'lumotlarni oshkor qilish davlat organlari uchun majburiy hisoblanadi. Shuningdek, mazkur portalda xaridlar bilan bog'liq ma'lumotlar, xarid dasturlari, tender komissiyalari bayonnomalari, yig'ilish protokollari, davlat xaridlari ishtirokchilari bergan iltimosnomalari, ariza va shikoyatlari hamda ularning ko'rib chiqish natijalari oshkora e'lon qilib boriladi.

Avstraliyada ham davlat xaridlarida shaffoflikni ta'minlash uchun "AusTender" [6] platformasi mavjud. Platforma 2005-yilda ishga tushirilgan. Davlat organlari davlat xaridlariga oid barcha ma'lumotlarni mazkur platformaga oshkora kiritishlari shart. Unda davlat organlarining yillik xaridlar rejasi, tender savdolariga qo'yilgan proyektlar, tender va tijoriy taklif kelishuvlari, xaridlar qiymati, miqdori, shartnomalar, ularning bajarilish muddatlari markazlashgan tartibda platforma orqali jamoatchilikka e'lon qilib boriladi.

Braziliyada ham Shaffof Federal davlat boshqaruvi portali [7] 2004-yil noyabr oyidan buyon faoliyat yuritadi. Portalga istagan shaxs istalgan vaqtda login va parollarsiz kirishi va davlat boshqaruviga oid, xususan, davlat xaridlari jarayonlari bilan bog'liq ma'lumotlarni olishi mumkin. Portalda ma'lumotlar kunlik yangilanib turishi sababli ma'lumotlar real vaqt rejimida qo'lga kiritiladi. Shuningdek, portalda mahalliy va konsolidatsiyalashgan budjet daromadlari, xarajatlari, budjet jarayonlari, budjet ijrosiga doir ma'lumotlar 2010-yildan buyon kunlik kiritib boriladi.

Slaveniyada "Erar" [8] (dastlab Supervizor nomi bilan tanilgan) ommaviy veb-iloza bo'lib, uning asosiy maqsadi fuqarolarga davlat xarajatlari to'g'risida ma'lumot

berishdir. Veb-ilova 2003-yildan beri faoliyat yuritadi. Dastlab ilovaga faqatgina budget tashkilotlariga oid moliyaviy ma'lumotlar, shuningdek, davlat xaridlariga doir ma'lumotlar kiritilgan bo'lsa, 2014-yildan boshlab jamoat tashkilotlari ma'lumotlari ham kiritila boshlandi.

Ahamiyatli tomoni shundaki, mazkur veb-portal davlat organlari, jamoat tashkilotlarining barcha axborot manbalari bilan o'zaro integratsiya qilingan va u inson ishtirokisiz sun'iy intellekt orqali boshqariladi. U orqali davlat xaridlari ishtirokchilariga oid istalgan axborotni olish mumkin. Portaldagi ma'lumotlar kunlik yangilab boriladi. Masalan, Slaveniyaning bir budget tashkilotiga tovarlar yetkazib bergan xo'jalik yurituvchi subyektning:

- ta'sis etilishi bilan bog'liq ma'lumotlar (ustav fondi, ta'sischilari ro'yxati, ularning ulushi, subyekt qachon tashkil etilgani, yuridik manzili, asosiy faoliyat turi, rahbarlariga oid ma'lumotlar; ularning jinoiy javobgarlikka tortilganiga oid ma'lumotlar. Ushbu ma'lumotlardan Korruptsiyaga qarshi kurashish Agentligida foydalanish imkoniyati berilgan);

- xo'jalik yurituvchi subyektning oxirgi benefitsiarlariga oid ma'lumotlar;
- subyekt rahbarlari, ta'sischilari va oxirgi benefitsiarlarining daromadlari deklaratsiyasi, shuningdek, manfaatlar deklaratsiyasiga oid ma'lumotlar;

- davlat xaridlarini amalga oshirgan budget tashkiloti va xo'jalik yurituvchi subyekt o'rtasida manfaatlar to'qnashuvi mavjud bo'lishi mumkin deb hisoblovchi asosli tahlillar;

- xo'jalik yurituvchi subyektning yirik bank aylanmalari, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning hisoblanishi va to'lanishi holatlari;

- xo'jalik yurituvchi subyektning eksport va import operatsiyalariga oid ma'lumotlar;

- subyekt tomonidan budget tashkilotiga yetkazib berilgan tovarlarni subyekt ishlab chiqarganligi yoki qanday tartibda, boshqa subyektlardan xarid qilganligiga oid ma'lumotlar va hokazo.

Mazkur ma'lumotlar veb-portalni boshqaruvchi "sun'iy ong" orqali tahlil etiladi va natijalar Slaveniyaning Korruptsiyaga qarshi kurashish Agentligiga taqdim etiladi. Agentlik olingan ma'lumotlar orqali vakolat doirasidagi ta'sir choralari ko'rib boradi.

Shuningdek, mazkur portal davlat va xususiy sektor o'rtasida moliyaviy oqimlarning shaffofligi, davlat moliyasini samarali ishlatish uchun davlat idoralari mas'uliyatini oshirish, qabul qilingan va rejalashtirilgan investitsiyalar va loyihalarning nazoratini ta'minlash hamda noqonuniy boshqaruv risklarini kamaytirishga turtki bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi milliy qonunchiligiga:

1. Deklaratsiya topshirishi talab etiladigan shaxslar doirasi, daromadlar va mol-mulkni majburiy deklaratsiya qilish tizimining har bir bosqichini joriy etish mexanizmlari, deklaratsiyalarni monitoring qilish va natijalarini e'lon qilib borish tartibi, deklaratsiyani taqdim etishdan bosh tortganlik va qasddan noto'g'ri

ma'lumotlarni kiritganlik uchun javobgarlikni nazarda tutuvchi O'zbekiston Respublikasining «Davlat xizmatchilarining daromadlari va mol-mulkini deklaratsiya qilish to'g'risida»gi qonun loyihasini ishlab chiqish va qonun vositasida davlat xizmatchisining daromad va mol-mulk deklaratsiyalari bo'yicha ma'lumotlar bazasini yaratish zarur.

2. O'zbekiston Respublikasining "Manfaatlar to'qnashuvini tartibga solish to'g'risida»gi Qonunini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish orqali davlat xaridlari amalga oshiriladigan maxsus axborot portalida manfaatlar to'qnashuvi bilan bog'liq bo'lgan xavflarning oldini olish bo'yicha quyidagi:

- ma'lumotlarni qayta ishlashga mo'ljallangan avtomatlashtirilgan tizim joriy etish;
- qatnashchining davlat xaridlaridagi ishtiroki tarixi (mahsulot, xizmat yetkazib beruvchining ilgari ishtirok etgan tanlovlari, bajargan ishlari);
- qatnashchining benefitsiarlari haqidagi ma'lumotlar;
- buyurtmachi va ishtirokchi o'rtasidagi ehtimoliy bog'liqliklar (qarindoshlik, birga ta'lim olganlik, mehnat faoliyati yoki biznes aloqalari va boshqalar haqidagi ma'lumotlar).

Avtomatlashtirilgan tizim orqali manfaatlar to'qnashuvi aniqlangan hollarda, avtomatik ravishda davlat xaridi jarayonida bitimga da'vogarning ishtirokini cheklash kabi masalalarni hal etishning huquqiy asoslarini yaratish lozim.

3. Oxirgi benefitsiarlarga oid ma'lumotlarni olish va ularning reyestrini yuritish amaliyotini yo'lga qo'yish darkor.

4. Davlat xaridlari bo'yicha shikoyatlarni to'g'ridan-to'g'ri Davlat xaridlari sohasidagi shikoyatlarni ko'rib chiqish bo'yicha komissiyaga yuborish va ko'rib chiqish mexanizmlarini joriy etish kerak.

Yuqorida keltirilgan qonunlar joriy etilib, ma'lumotlar bazasi shakllantirilganidan so'ng O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining "Davlat moliyasini boshqarish avtomatlashtirilgan tizimi (DMBAT)" hamda "UZASBO" portallari, Davlat Soliq qo'mitasining soliq to'lovchilarga oid barcha ma'lumotlar jamlangan "TAXATION" ma'lumotlar portali, Davlat Bojxona qo'mitasining eskport-import operatsiyalari va bojxona ma'lumotlarini o'zida aks ettirgan ma'lumotlar bazasi, davlat xizmatchisining daromad va mol-mulk deklaratsiyalari bo'yicha ma'lumotlar bazasi, oxirgi benefitsiarlarga oid ma'lumotlar bazasi hamda Ichki Ishlar vazirligining ma'muriy huquqbuzarliklar va jinoyatlarni hisobga olishga doir axborot portallarini o'zida integratsiya qilgan yagona, sun'iy ong orqali boshqariluvchi veb-portalni O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish Departamentida yaratishni taklif etamiz.

Shu orqali iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashishning aniq mexanizmlari yaratilib, qonun ustuvorligi va jazo muqarrarligini ta'minlashda yanada ijobiy natijalarga erishiladi, shuningdek, davlat organlari mansabdor shaxslarining xizmat vakolatlari suiiste'mol qilinishi, avvalambor, davlat xaridlari protseduralarida tizimli korrupsiya va adolatsizlik hamda nosog'lom raqobatni cheklashda ijobiy natijalarga erishiladi, deb hisoblaymiz.

Davlat xaridlari jarayonlarida manfaatdor tomonlarning ishtirok etishi tamoyili

Keng jamoatchilik oldida hukumatning hisobdorligini oshirish hamda fuqaro va yuridik shaxslarning davlat muassasalariga ishonchini mustahkamlash maqsadida davlat xaridlari jarayonida, masalan, tanlov, tenderlar o'tkazish, davlat xaridlariga oid bitimlar natijalarini qabul qilishda fuqarolar, nodavlat-notijorat, jamoatchilik nazoratini amalga oshiruvchi subyektlar ishtiroki ta'minlanadi. Bu usul IHTTga a'zo davlatlarda uzoq yillik amaliyotlarga ega va o'zining ijobiy natijalarini berib kelmoqda. Bunda ommaviy axborot vositalari, xususan, matbuot, televideniya va ijtimoiy tarmoqlarning ishtiroki sezilarli ta'sirga ega.

Xususan, davlat xaridlari jarayonlarida manfaatdor tomonlarning ishtiroki AQShda 2014-yildan beri yo'lga qo'yilgan. Federal xarid siyosati boshqarmasi (Office of Federal procurement Policy-OFPP) [9] va Xarid konsulligi Boshqarmasi (Chief Acquisition Officers Council-CAOC) bilan birgalikda "Ochiq muloqotlarga xush kelibsiz" shiori ostida Qo'shma shtatlardagi davlat xaridlariga oid yuzaga kelgan nizolar, muammolar va turli to'siqlarni hal etish yuzasidan ochiq muloqotlar o'tkazib kelinadi [10].

Meksikada 2009-yildan beri davlat xaridlarida shaffoflik va yaxlitlik hamda manfaatdor tomonlarning ishtirokini ta'minlash uchun "ijtimoiy guvohlar" (Social witnesses) platformasi yo'lga qo'yilgan. Bunda ijtimoiy guvohlar sifatida fuqarolik jamiyati institutlari, fuqarolar hamda davlat xaridida manfaatdor taraflarning vakillari ayrim tender savdolari va davlat xaridlarining barcha bosqichlarida ishtirok etishlari shart hisoblanadi [11].

Ko'plab davlatlarning qonunchiligida ayrim turdagi, katta summadagi davlat xaridlarida kichik va o'rta biznes subyektlarining ishtirokiga cheklovlar mavjud. IHTT tavsiyasiga ko'ra, davlat xaridlariga oid barcha tenderlarda kichik va o'rta biznes vakillariga mazkur tenderlarda ishtirok etish imkoniyatini berish lozim. Ushbu tenderlarda kichik va o'rta biznes vakillari ishtirokining cheklanishi mazkur jarayonlarda davlat xaridlari protseduralarining murakkabligi, turli byurokratik to'siqlar mavjudligi bilan xarakterlanadi.

IHTTga a'zo davlatlarning ko'pchiligida ba'zi davlat xaridlari jarayonida kichik va o'rta biznes vakillariga preferensiyalar berish, davlat xaridlari jarayonlarini soddalashtirish amaliyotidan keng foydalaniladi. Sababi dunyoda biznes vakillarining 90 foizi kichik va o'rta qatlamga to'g'ri keladi. Davlat xaridlariga oid ayrim tender savdolariga kichik va o'rta biznes vakillari ishtirokini ta'minlash raqobatchi korxonalarining ko'payishi va narxlar pasayishiga olib kelishi hamda bu bilan korrupsiyaning oldini olishga erishish mumkin.

Elektron davlat xaridlari tizimi (E-procurement)

Ko'plab IHTTga a'zo davlatlar moliya tizimiga elektron davlat xaridlari usullarini birinchilardan bo'lib joriy etgan. Bundan ko'zlangan maqsad sohaga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish, davlat xaridlari jarayonlarida oshkoralikni ta'minlash, ommaviy xarid protseduralariga kirishni osonlashtirish,

budjet tashkilotlari va ta'minotchi korxonalarining to'g'ridan-to'g'ri uchrashuvini kamaytirish orqali xaridlarda "inson omili"ni cheklash, shuningdek, tijoriy takliflarni soxtalashtirish sxemalarining (bid rigging schemes) oldini olish va bu orqali korrupsiyani jilovlashdan iboratdir.

Bunga Janubiy Koreyaning (KONEPS) integratsiyalashgan davlat xaridlari onlayn platformasini misol qilib keltirishimiz mumkin.

Koreyada 2002-yilda milliy elektron xaridlar tizimining joriy etilishi sohaning sezilarli yaxshilanishiga olib keldi. Janubiy Koreyaning davlat xaridlar xizmatini tashkil etish va nazoratini amalga oshiruvchi Markaziy xaridlar agentligi [11] KONEPS nomli elektron xaridlar tizimini joriy etdi. Ushbu tizim barcha davlat xaridlari turlari va butun siklini qamrab olgan, jumladan, elektron ravishda bir martalik ro'yxatga olish, tender, shartnomalar, tekshiruv va to'lov jarayonlari. Tizim real vaqt rejimida faoliyat yuritadi va u joriy etilganidan beri sohada korrupsion ko'rinishlar va manfaatlar to'qnashuvining turli ko'rinishlari sezilarli darajada kamaydi.

AQShning katta summadagi davlat xaridlari uchun, xususan, kapital qurilish (yo'l va ko'priklar qurilishi va boshqalar) pudratchilarini tanlash tizimi alohida ahamiyatga ega.

AQSh eng optimal pudratchilarni tanlash uchun ikki bosqichli usullardan foydalanadi.

Birinchisida, tegishli pudrat shartnomasi bo'yicha 6 o'lchovda (ish sifati, ishni bajarish muddati, sarflanadigan xarajatlar, ishni bajarishda subpudrat shartnomasi asosida kichik biznes subyektlaridan foydalanish va boshqalar) baholanadi va pudratchining reytingi aniqlanadi.

Ikkinchisida, birinchi bosqichda foydalanilgan har bir o'lchovlar (ishning sifati, ishni bajarish muddati, sarflanadigan xarajatlar, ishni bajarishda subpudrat shartnomasi asosida kichik biznes subyektlaridan foydalanish va boshqalar) bo'yicha pudratchining o'tmishi, ya'ni pudratchi muqaddam bajargan ishlarida yuqoridagi 6 o'lchov reytingiga qanchalik javob berganligi aniqlanadi. Shu bilan birga, muqaddam pudratchi bilan tuzilgan shartnomalar pudratchining aybi bilan bekor qilinganligi, to'xtatilganligi yoki ishni kechiktirib bajarilganligi holatlari tekshiriladi. Bundan tashqari, pudratchi bilan bog'liq jinoiy, ma'muriy va fuqarolik ishlariga oid holatlarni tekshirish bilan birga, pudratchi bajargan ishlari natijasida federal mukofotlar olganiga ham alohida e'tibor qaratiladi. Birinchi bosqichdagi ma'lumotlarni pudratchining o'zi taqdim etsa, ikkinchi bosqichdagi ma'lumotlar "Federal xaridlarga oid ma'lumotlar tizimi" [12] platformasidan olinadi. Bundan tashqari, pudratchilarni baholash reytingida buyurtmachining komplayens nazorat tizimi faol ishtirok etadi [13].

Nazoratni amalga oshirish va ta'sir choralarini qo'llash

Davlat xaridlarining butun siklini nazoratga olish nafaqat hisobdorlik va yaxlitlikni ta'minlash, balki olingan natijalar samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, korrupsion elementlar bartalaf etiladi. Shuningdek, xaridlar jarayonidagi yetarlicha va adekvat nazorat sohada yuzaga kelishi mumkin bo'lgan turli risklarning oldini oladi. Bundan

tashqari, nazorat orqali noqonuniy xatti-harakatlar aniqlanib, javobgarlik masalasi ta'minlanadi, tegishli sanksiyalar qo'llanadi.

Davlat xaridlarining butun sikli nazoratini ichki va tashqi nazoratga bo'lish mumkin. Ichki nazorat moliyaviy nazorat, ichki audit, menejment nazorati va komplayens nazoratlarga bo'linadi. Tashqi nazoratni esa, asosan, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va sud tizimi amalga oshiradi.

Germaniyada davlat xaridlariga oid ma'lumotlarni qayta ishlash va kuzatish tartibi

Germaniyada davlat xaridlarining butun sikli elektron xaridlar tizimiga kiritib boriladi. Elektron xaridlar tizimida budjet tashkilotlari va korxona, tashkilot, muassasalarning joriy va o'tgan yillardagi davlat xaridlarida ishtirokiga oid ma'lumotlar saqlanadi.

Ichki Ishlar vazirligi huzurida "Federal xaridlar agentligi" faoliyat yuritadi va mazkur tuzilma budjet tashkilotlarining davlat xaridlariga oid elektron hujjatlar oqimining butun siklini xo'jalik yurituvchi subyektlar va budjet tashkilotlari faoliyatiga aralashmagan holda kuzatib boradi. O'rganishlar davomida budjet tashkiloti va xo'jalik yurituvchi subyektlarning xaridlarga oid faoliyatida nomutanosibliklar va shubhali operatsiyalar kuzatilgan taqdirda, agentlik tomonidan mazkur davlat xaridlari ishtirokchilari faoliyatida tekshirish o'tkazilishiga asos bo'ladi. Ushbu tekshirishlar faqatgina korrupsiyani fosh etibgina qolmay samarali davlat xaridlari tizimini yo'lga qo'yishga ham imkon beradi [15].

Shuningdek, Federal xaridlar agentligi tekshiruvlar o'tkazishda xabar beruvchilar (whistleblowers) imkoniyatlari va tezkor-qidiruv faoliyatidan foydalanadi.

REFERENCES

1. Organisation for Economic Cooperation and Development. OECD. Preventing Corruption in Public procurement. OECD, 2016.
2. Preventing Corruption in Public procurement. OECD, 2016, p. 10.
3. Code of Conduct for Procurement in Canada.
4. A single portal for services, information and citizen participation. Available at: www.compranet.gob.mx/.
5. The Australian Government's procurement information system. Available at: <https://www.tenders.gov.au/event=public.reports.list/>.
6. Lançado pela Controladoria-Geral da União (CGU). Available at: www.portaldatransparencia.gov.br/.
7. Commission for the Prevention of Corruption, Slovenia. Available at: www.kpk-rs.si/.
8. Fisher C. et al. Economy. Moscow, Delo Ltd., 2007.

9. Chief Acquisition Officers Council. 2014. Available at: <http://cxo.dialogue.cao.gov/>.
10. OECD. 2013. Available at: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264197480-en/>.
11. Central Procurement Agency of Korea.
12. Federal Procurement Data System – Next Generation (FPDS-NG).
13. United States Office of Federal Procurement Policy, 2013. Available at: [www.whitehouse.gov/Improving the collection and use of information about contractor performance and integrity.pdf/](http://www.whitehouse.gov/Improving%20the%20collection%20and%20use%20of%20information%20about%20contractor%20performance%20and%20integrity.pdf).
14. Wikipedia: Federal Procurement Agency, Germany.

KRIMINOLOGIYA VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2-3 / 2022

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

BOSH MUHARRIR:

Q. Abdurasulova

Toshkent davlat yuridik universiteti "Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish" kafedrası professori, yuridik fanlar doktori

BOSH MUHARRIR:

Y. Kolenko

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi Akademiyasi boshlig'i

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI

N. Salayev

Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrası professori, yuridik fanlar doktori.

Mas'ul muharrir: K. Hakimov

Muharrirlar: Y. Yarmolik, Sh. Yusupova, F. Muhammadiyeva

Musahhih: M. Patillayeva

Texnik muharrirlar: U. Sapayev, D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Faks: (0371) 233-37-48.

Web-sayt: www.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1386.

Jurnal 2022-yil 27-sentabrda tipografiyaga topshirildi.

Qog'oz bichimi: A4.

Shartli b.t. 11,39. Adadi: 100. Buyurtma: № .

TDYU tipografiyasida chop etildi.

ISSN 2181-2179

© Toshkent davlat yuridik universiteti